

1. ПОДІЛ ПРИКМЕТНИКІВ НА ГРУПИ

За характером кінцевого приголосного основи та відмінкових закінчень прикметники поділяються на дві групи – тверду й м'яку.

Тверда група прикметників

1. До **твердої** групи належать:

а) якісні та відносні прикметники, що мають основу на твердий приголосний і в називному відмінку однини чол. роду закінчуються на **-ий**: *безладний, безпорадний, безробітний, бідолашний, величний, веселий, весняний, відповідний, гіркий, глухий, довічний, заможний, західний, книжний, косий, куций, майстерний, модний, молодий, навчальний, нагірний, народний, новий, околичний, питомий, поперечний, поточний, працьовитий, продажний, п'ятикутний, рідний, свіжий, семирічний, сизий, сірий, сліпий, старший, східний, телячий, тогобічний, тотожний, тугий, тямущий, чистий;*

б) присвійні прикметники із суфіксами **-ів** (після голосного та апострофа **-їв**), **-ин** (після голосного та апострофа **-їн**), які в називному відмінку однини чол. роду після цих суфіксів мають нульове закінчення: *Андріїв, батьків, Галин, дідів, доччин, Ігорів, Маріїн, нянин, шевців;*

в) усі короткі форми прикметників: *варт, винен, годен (згоден), готов, жив, здоров, зелен, ладен, певен, повен, повинен, прав, рад, ясен.*

М'яка група прикметників

2. До **м'якої** групи належать:

а) відносні прикметники, що мають основу на м'який приголосний **-н-** і в називному відмінку однини чол. роду закінчуються на **-ій** (після голосного **-їй**): *безодній, будній, верхній, весінній, вечірній, всесвітній (кругосвітній), городній, давній (недавній), дорожній (подорожній), досвітній, достатній, дружній (дружний — з іншим значенням), житній, задній, крайній, кутній, літній (повнолітній), майбутній, могутній, мужній, незабутній, новітній, обідній (пообідній), освітній, осінній, останній, передній, пізній, порожній, присутній (відсутній, посутній), путній, ранній, самотній, самотній (але самітний),*

середній (посередній), спідній, сторонній, сусідній, хатній, художній тощо;

б) усі прикметники на **-жній, -шній**, що походять від прислівників: *ближній, внутрішній, вчорашній, давнішній, домашній, завтрашній, зовнішній, колишній, околичній, поздовжній, ранішній, справжній, сьогоднішній, теперішній, торішній (але цьогорічний), тутешній* та ін.; також *прийдешній, сінешній* тощо.

в) Відносні прикметники з основою на **-й**: *безкрайї, довговійї, короткошійї*; відносні прикметники з відтінком присвійності: *братній, орлій*, а також якісний прикметник *синій*.

2. ОСОБЛИВОСТІ ВІДМІНЮВАННЯ ОБОХ ГРУП ПРИКМЕТНИКІВ

Прикметники мають дві групи відмінювання:

1. **тверду** – з основою на твердий приголосний у називному відмінку однини: *білий, біла, біле; гарячий, гаряча, гаряче; народний, народна, народне; батьків, батькова, батькове;*

2. **м'яку** – з основою на м'який н або й: *синій, синя, сине; ранній, рання, ранне; безкрайї, безкрая, безкрає.*

До м'якої групи належать більшість прикметників: а) на **-дній, -тній**: *безодній, будній, городній, задній, іногородній, обідній, передній, полудній, посередній, середній, спідній, сусідній (але: природний); братній, всесвітній, до-світній, достатній, житній, кутній, літній, майбутній, могутній, незабутній, новітній, освітній, передсвітній, присутній, путній, самобутній, самодостатній, самотній (але: самотний), старосвітній, суботній, хатній;* б) на **-жній, -шній**: *ближній, дорожній, заміжня, мужній, нижній, подовжній, подружній, порожній, справжній, художній; внутрішній, вчорашній, горішній, долішній, завтрашній, зовнішній, колишній, навколишній, нинішній, прийдешній, ранішній, сінешній, сьогоднішній, теперішній, торішній, тутешній;* в) інші: *безкрайній, верхній, вечірній, давній, дальній, древній, крайній, осінній, останній, пізній, ранній, синій, сторонній, безкрайї, довгошійї, довговійї.*

Слід розрізняти прикметники *дружній*(належний другові, сповнений

почуття дружби: дружній погляд) і *дружний* (зв'язаний дружбою, злагоджений: дружний гурт).

Ознаки обох груп мають при відмінюванні прикметники на **-лиций**: *блідоллиций, довголиций, круглолиций* і т. д.

Усі інші прикметники належать до твердої групи. Прикметники змінюються за відмінками, родами (в однині) і числами. На відміну від іменників, закінчення в усіх прикметниках однотипні. Є лише деякі відмінності у вживанні *и* та *і* в закінченнях прикметників твердої і м'якої груп.

Нижче в таблиці подано буквені закінчення прикметників. Паралельні закінчення в тих самих прикметниках подано через похилу риску. Знаком **0** показано нульове закінчення.

Відмінки	Однина				Множина	
	Чоловічий рід		Жіночий рід			
	Тверда група	М'яка група	Тверда група	М'яка група	Тверда група	М'яка група
н.	-ий, 0	-ій	-а	-я	-і	-і
р.	-ого	-ого	-оf	-ої	-их	-іх
д.	-ому	-ому	-ій	-ій	-им	-ім
з.	як у н. чи р.		-у	-ю	як у н. чи р.	
о.	-им	-ім	-ою	-ою	-йми	-іми
м.	-ому/-ім	-ому/-ім	-ій	-ій	-их	-іх

Відмінки

У називному відмінку чоловічого роду нульове закінчення мають присвійні прикметники на зразок *батьків, материн*. Прикметники в середньому роді мають такі самі закінчення, як і в чоловічому, тільки в називному й знахідному відмінках у твердій групі вони мають закінчення *-є*, а в м'якій *-є*: *біле, синє*.

Прикметники на **-лиций** здебільшого відмінюються, як прикметники твердої групи. У них лише перед голосними заднього ряду **а, о**, у кінцевий звук **ц** стає м'яким (як у займеннику *цей*).

Відмінки	Однина		Множина
	Чоловічий рід	Жіночий рід	
н.	-ций	-ця	ці
р.	-цього	-цьої	-цих
д.	-цьому	-цій	-цим
з.	Як у Н. чи Р.	-цю	Як у Н. чи Р.
о.	-цим	-цьою	-цими
м.	-цьому / -цім	-цій	-цих

3. ПОВНІ І КОРОТКІ ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ:

СФЕРИ ЇХ УЖИВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ НАПИСАННЯ

За наявністю закінчень прикметники поділяються на *повні* й *короткі*.

Прикметники, у яких є закінчення, називаються **повними**: *добрий, вільна, славне, зелені, батькового, материна*. Ці форми є звичайними для сучасної української мови.

У народній творчості та в поезії вживаються також нестягнені повні прикметники: *вірная (замість: вірна), вечірнюю (за-мість: вечірню), синєє (замість: синє), молодії (замість: молоді)*. Наприклад: *Любив козак три дівчиноньки: чорнявую та біля-вую, третю руду та поганую. Нічка розсипала зіроньки яснії* (Нар. творчість). *Слово, чому ти не твердая криця?* (Леся Українка).

Нестягнені повні форми трапляються також у прислів'ях: *Хата чужая як свекруха лихая. Ні гульня, ні робота, коли рванії чоботи. На сухеє дерево і вогонь пада.*

Прикметники, у яких немає закінчення, називаються **короткими**. Вони можливі тільки в називному (знахідному) відмінку однини чоловічого роду: *славен, молод, повен*.

У сучасній українській мові без певного стилістичного забарвлення в ролі присудків вживаються лише такі **короткі** прикметники (паралельно з повними формами): *варт, винен, годен, згоден, здоров, ладен, ласкав, певен, повинен, потрібен, рад*.

Тільки коротку форму мають присвійні прикметники на **-ів, -ин** у називному (знахідному) відмінку однини чоловічого роду (ч и й?): *Іванів, братів, лікарів, материн, Ларисин, Маріїн*. *Форми на зразок «Івановий» не є нормативними.*

Паралельно вживаються форми *маків і маковий цвіт*, але тільки *коралевий цвіт*.

Інші *короткі* прикметники вживаються лише в народній творчості та в поезії: *Ой зійди, зійди, ясен місяцю* (Нар. творчість). *Шумить в кімнаті зелен гай* (О. Ющенко).

4. СТУПЕНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ ТА УВАГИ ДО НАПИСАННЯ ТАКИХ ПРИКМЕТНИКІВ

Прикметники мають два ступені порівняння: вищий і найвищий.

1. Вищий ступінь порівняння означає, що в одному предметі є більше певної якості, ніж в іншому подібному: *Дніпро довший від Бугу*.

Вищий ступінь прикметників

1. Вищий ступінь прикметників утворюється додаванням:

а) суфікса **-іш-** або **-ш-** до основи чи до кореня звичайної форми якісного прикметника: *нов-іш-ий, повн-іш-ий, син-іш-ий, дешев-ш-ий, солод-ш-ий*;

б) слів **більш, менш** до звичайної форми якісного прикметника: *більш вдалий, більш глибокий, менш вередливий*.

Найвищий ступінь прикметників

2. Найвищий ступінь прикметників утворюється додаванням:

а) префіксу **най-** до форми вищого ступеня: *найбільший, найкраща, найменше*;

б) слів **найбільш, найменш** до звичайної форми якісного прикметника: *найбільш зручний, найбільш стійка, найменш приємне*.

Для посилення вживаються при формах найвищого ступеня прикметників частки **що і як**; пишуться вони з прикметниками разом: *щонайсильніший, якнайбільший, якнайшвидший*.

Найвищий ступінь порівняння означає, що в одному предметі є

найбільше певної якості в порівнянні з усіма іншими подібними: *Київ найдавніше місто в Україні.*

Найвищий ступінь порівняння творимо від вищого за допомогою префіксів *най-*, рідко *щонай-*, *якнай-*: *тепліший – найтепліший, щонайтепліший, якнайтепліший*, більш розвинений – *найбільш розвинений*.

1. У суфіксі *-іш-* завжди пишемо *і*, твірنا основа перед ним залишається незмінною: *стрункий – стрункіший, сухий – сухіший, свіжий – свіжіший, гарячий – гарячіший*

1. Хіба є хто на світі **крилатіший** за людину? (*О. Гончар*) 2. Твій ранок, земле, все **ясніший**, все **гарячі ший** розмах твій (*М. Рильський*) 3. Дорога до серця людського – **найламкіша** з доріг. (*В. Коломієць*) 4. Що **стрункіше** від тополі? (*П. Тичина.*)

2. При додаванні суфікса *-ш-*:

а) суфікси твірної основи *-к-*, *-ок-* випадають: *глибокий – глибокий, солодкий – солодкий*;

б) виникають близькі за звучанням звукосполуки [жч] (якщо твірна основа закінчується на г, з, ж) і [шч] (якщо твірна основа закінчується на с). Ці звукосполуки на письмі позначаються відповідно буквами *жч* і *шч*.

Букву *шч* пишемо лише в трьох прикметниках: *вищий, товщий* (і *товстіший*), *кращий*.

У семи прикметниках пишемо буквосполучення *жч*: *тяжчий, важчий, ближчий, нижчий, вужчий, дужчий, дорожчий*.

1. Життя – **найкращий** ідеолог, життя – **найвища** школа шкіл. (*П. Тичина*)
2. Хоч життя людське дається раз навіки, та воно не **найдорожче** в боротьбі. (*В. Забаштанський*) 3. Од смерті **дужча**, правда і краса змагає нелад, болю тимчасовість. (*В. Коломієць*) 4. Завжди терновий вінець буде **кращим**, ніж царська корона. (*Леся Українка*) 5. На світі вже давно ведеться, що **нижчий** перед **вищим** гнеться. (*Л. Глібов*)

3. Інші зміни звуків на межі основи й суфікса *-ш-* на письмі не позначаються: *короткий – [корочший]*, але пишемо *короткий*; *солодкий –*

[солоджший], але пишемо *солодший*.

1. Що віддаєш – то **багатший** стаєш. (*Л. Первомайський*) 2. Уже не та блакить над нами, уже **коротші** стали дні. (*В. Сосюра*) 3. Довелось везти **молодшого** сина в Крим. (*М. Коцюбинський*)

4. Утворені від вищого ступеня прикметників нові слова (прикметники, прислівники, дієслова) повністю зберігають їхні правописні особливості: *вужчий – вужченький, вужче, повужчати; товщий – товщенький, товще, товщати*.

1. На заході над лісами холоне і **важчає** мідь хмарин. (*М. Стельмах*) 2. Вітер з години на годину **дужчав**. (*Панас Мирний*) 3. Надвечір хмари опустилися **нижче**, а тополі над селом **повищали**. (*Григор Тютюнник*) 4. Сірі просвіти між громадям хмар наче **повужчали**. (*Вал. Шевчук*) 5. Мчить поїзд – **швидше, швидше**. (*О. Довженко*)

5. Якщо вищий ступінь прикметника творимо за допомогою слова *більш*, то прикметник ставимо в звичайній формі: *яскравий – більш яскравий* (а не “більш яскравіший”), *рішучий – більш рішучий* (а не “більш рішучіший”).

1. Розмови ставали **більш різнобарвні** й розростались. (*М. Коцюбинський*) 2. Внаслідок природного добору організми ставали **більш пристосованими** до навколишніх умов. 3. Алюміній **більш поширений** у природі, ніж залізо.

6. Порівняння приєднуються до прикметників вищого ступеня обов’язково за допомогою слів *ніж* (таке порівняння виділяється комами), *від, за*: *сильніший за мене* (а не “сильніший мене”); *розумніший від інших; кращий, ніж усі*.

1. Немає **мудріших, ніж народ**, учителів. (*М. Рильський*) 2. Страх **більший від переполоху**. (*Нар. творчість*) 3. **Краща за всіх** на землі є лиш Батьківщина моя! (*А. Малишко*)

Список використаних джерел та літератури

1. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П.Грищенка – К., 2002. – 342с.
2. Український правопис / Ред.: Є. І. Мазніченко, Н. М. Максименко, О.В.Осадча. – К.: Наукова думка, 2012. – 288 с.
3. Чукіна В.Ф., Українська мова в таблицях і схемах. – Київ, Логос, 2005. – 238с.
4. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення: Навч. посібник. – К.: Літера, 2000. – 480 с.
5. Ющук І.П., Практикум з правопису української мови. – Київ: Освіта, 1994. – 312с.